

EDITORIAL

La investigació per a la pau i els estudis de resolució i transformació de conflictes

Rafael Grasa

President de l'Institut Català Internacional per la Pau

Des de l'òptica de la investigació per a la pau i la transformació de conflictes, la relació entre conflictes violents i medi ambient és un tema sovintejat des de fa dècades. De fet, hom sol parlar de "conflictes ambientals" almenys de dues maneres. La primera, per al·ludir a conflictes relacionats amb l'agenda mediambiental (abocadors, recursos naturals, gestió de l'aigua, gestió de residus, canvi climàtic...), és a dir, conflictes socials, sovint generats per motius d'incompatibilitat o antagonisme de tipus distributiu, que afecten a béns o problemes mediambientals. La segona, més recent, és la que usa l'expressió per referir-se a conflictes novedosos, de tipus mediambiental, que exigeixen eines específiques d'anàlisi i intervenció, com la bio-pirateria o, en el context del present número de la revista, els conflictes vinculats amb les indústries extractives.

Actualment, la posició dominant, l'ús estàndard és el primer: els conflictes mediambientals són un tipus particular de conflicte social, al que han d'aplicar-se les mateixes eines d'anàlisi i d'intervenció (gestió, resolució i transformació) que a la resta de conflictes. Hom admet que tenen especificitats, que afecten a les motivacions i interessos dels actors, a les raons de la incompatibilitat i a les conductes dels actors al llarg del procés del conflicte.

Fins i tot hom els ha batejat com conflictes socioambientals, perquè les causalitats i explicacions socials i ambientals estan sempre indestruïblement lligades, i han sovintejat en les societats desenvolupades. Un desenvolupament recent que permet entendre els casos que es presenten a la revista és el derivat de la col·laboració entre experts en transformació de conflictes i coneixedors de conflictes socioambientals concrets. El resultat, caixes d'eines i pautes d'anàlisi que parteixen d'un supòsit clar, que poden resumir-se així:

1. Els conflictes han d'entendre's sempre com a situacions dinàmiques.
2. Els conflictes socioambientals, en creuar factors socials i ambientals, acceleren i aguditzen aquest caràcter dinàmic, tot incrementant el potencial de polarització i enfrontament, atès que quasi sempre plana per a alguns dels actors enfrontats una percepció de greuge, d'injustícia, de problema distributiu no resolt.
3. Els conflictes socioambientals "intractables", és a dir els resistents a la seva gestió i resolució, aguditzen encara més aquest dinamisme i la polarització; tot i l'evolució del conflicte, les parts enfrontades tenen constantment la percepció que el antagonisme és total, irresoluble, permanent.
4. La raó, el marc o visió estereotipada del conflicte, que acaben condicionant la mirada sobre els temes de l'agenda, les eventuais solucions justes o acceptables, el que obliga, si es busca una solució, a "requadrar" (reframing), a canviar la percepció. Altrament, la solució mútuament acceptable esdevé inviable.

Un bon exemple d'aquesta aproximació és justament el relatiu a una de les fonts de conflictivitat socioambiental, amb un bon nombre d'exemples violents, els darrers anys, la relacionada amb les indústries extractives de recursos naturals. L'expansió de les activitats de les indústries extractives als països del Sud ha generat una miriada de conflictes socioambientals. A l'Àfrica, per exemple, en podem trobar de relacionats amb la contaminació com els analitzats aquí derivats de l'extracció de petroli al delta del Níger o la contaminació en menor escala provocada per la mineria a Tanzània. A més, però, trobem conflictes relacionats amb la degradació dels suministres vitals per a la vida o els que generen desplaçament forçats de població, per exemple a Bostwana, Ghana, Namíbia i Tanzània. En el cas d'Àsia, trobem conflictes a diversos llocs extractius, com Indonèsia, Papua-Nova Guinea, Filipines o Tailàndia, i fins i tot, conflictes armats transnacionals, com per exemple a

l'Índia a causa de la mineria d'or.

El cas d'Amèrica Llatina, els conflictes també han sovintejat als llocs extractius mitjançant enfrontaments de les poblacions locals amb l'Estat o les empreses extractives a propòsit de l'ús de la terra, la contaminació o la distribució dels ingressos derivats de l'explotació dels recursos. Arreu, doncs, esdevé cabdal reflexionar sobre com analitzar, prevenir i gestionar els escenaris de conflicte derivats de l'extracció, gestió i ús de recursos naturals.

El cas d'Amèrica Llatina em servirà per fer algunes consideracions sobre les causes i algunes lliçons apreses. La multiplicació dels conflictes socioambientals a Amèrica Llatina s'explica per quatre causes vinculades. Primer, per la consolidació d'un model d'exportació del sector primari que ha generat un nou cicle d'expansió geogràfica dels projectes extractius, obrint noves fronteres per a l'extracció. A tall d'exemple, a Perú, 65 blocs o espais rics en hidrocarburs abasten més del 70% del territori amazònic del país, molts d'ells situats en espais de titularitat indígena o considerats zones protegides. A Bolívia, hom ha assignat per exploració i eventual explotació a la companyia estatal el 55% del territori nacional, en ser zones potencialment riques en hidrocarburs. En segon lloc, a la regió s'ha deixat de percebre l'activitat extractiva com una font d'ocupació, sobretot perquè els nous projectes extractius contracten molt poca mà d'obra local, la qual cosa ha accelerat la percepció, en minvar el guany a curt termini, de la importància de la degradació ambiental. Altrament dit, els conflictes han passat de ser enfrontaments per temes laborals a estar centrats en preocupacions mediambientals. Tercer, els problemes distributius guanyen pes i incrementen la polarització, de forma que els desacords sobre la distribució i ús dels ingressos derivats de les activitats extractives estan enfrontant empreses, administració central, administracions locals i departamentals i, finalment, propietaris de la terra i comunitats. I quart, molts dels conflictes escalen i es compliquen per les febleses de governança, com la violència en posar en marxa els projectes, la corrupció, la falta de transparència o fins i tot l'incompliment dels acords signats.

Tot plegat, a partir de nombrosos exemples, ens permet establir algunes lliçons apreses. Primer, que cal prevenir la conflictivitat, el que exigeix reforçar els mecanismes per planificar i reforçar el desenvolupament rural i les polítiques en pro de la participació en la presa de decisions. Segon, que l'única manera de gestionar els conflictes, controlant l'escalada vers la violència i alhora possibilitant la recerca de resolucions que permetin transformar el conflicte, és apostar per processos de negociació i per diàlegs transparents. I tercer, que, afortunadament, els darrers anys mostren que hi ha bones lliçons que permeten transformar els conflictes i, alhora, transformar l'activitat extractiva.

Altrament dit, cal tenir sempre ben present que els problemes socials estructurals, como la desigualtat i la marginació crònica, creen espais fèrtils per a la proliferació de situacions conflictives i polaritzades en el context de l'expansió de les indústries extractives. La dimensió social aguditza l'impacte de la dimensió ambiental.

SUMARI

EDITORIAL	1	ENTREVISTA	13
EN PROFUNDITAT	3	TRIBUNA	15
INTRODUCCIÓ	3	Les constitucions i la pau	15
ARTICLES CENTRALS	4	La noviolència en temps de guerra	16
Regió dels Grans Llacs: conflictes pels recursos	4	RECOMANEM	18
El preu de la riquesa. Cas Chevron Texaco	5	ACTUALITAT	20
L'aigua. Un obstacle per la pau a Palestina?	7	Notícies del món	20
L'explotació dels recursos naturals posa en perill cultures indígenes	8	Notícies del l'ICIP	21
Violència i conflictes ambientals, la tragèdia de Chocó	9		
PER SABER-NE MÉS	11		

EN PROFUNDITAT

INTRODUCCIÓ

Conflictes pels Recursos

Institut Català Internacional per la Pau

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Aquest número de la Revista per la Pau està dedicat a la relació entre els recursos naturals i els conflictes armats que aquests poden arribar a generar. Quan pensem en les conseqüències de les guerres sovint tendim a pensar principalment en termes d'éssers humans. No hi ha dubte que són els més rellevants. Però els articles recollits posen de manifest fins a quin punt existeixen altra mena de conseqüències (socials, ambientals, culturals) també nefastes. En aquest número ens endinsem en les diferents vessants en què conflictes violents i els recursos naturals es relacionen.

Jordi Noè, membre de l'alterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes, escriu l'article "L'explotació dels recursos: un perill per a les cultures indígenes" explica com les empreses extractives i els governs sovint actuen de maneres que destrueixen una part important de la diversitat etnocultural del planeta.

A més hem decidit abordar aquesta problemàtica a partir de casos concrets. Així tenim dos articles sobre Àfrica, dos sobre Amèrica Llatina i un altre sobre el Pròxim Orient. Jordi Palou, advocat davant la Cort Penal Internacional i mediador nacional i internacional en conflictes, i Antoni Pigrau, Catedràtic de Dret internacional públic i Director del CEDAT, desvetllen exemples de com la riquesa dels recursos naturals han desembocat, en alguns casos, en malediccions: "Conflictes pels recursos als Grans Llacs" i "L'impacte ambiental i social de les operacions de Shell a Nigèria" així ho testimonien. Ferran Izquierdo, professor de Relacions Internacionals, ens proposa examinar el conflicte Israel-Palestina des de la perspectiva de l'aigua, amb "L'aigua. Un obstacle per la pau a Palestina?". Edwin Novoa Álvarez, advocat i professor de la Universitat Nacional de Colòmbia, escriu sobre el cas de Colòmbia en el seu article "Violència i conflictes ambientals, la tragèdia del Chocó". Per la seva part Pablo Fajardo, procurador comú de la Unió de afectats por Texaco, es centra en les conseqüències de l'actuació d'aquesta empresa a l'Ecuador en l'article "El preu de la riquesa".

A més dels articles centrals en aquesta edició comptem amb l'entrevista a Joan Martínez Allier, catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona, pioner de l'ecologia política i fundador i director de la revista acadèmica amb el mateix nom.

Per acabar la part central de la revista mantenim l'apartat "Per Saber-ne Més" amb un bon grapat de recursos, tant d'ínternet com audiovisuals, per aprofundir en el coneixement de la temàtica dels conflictes pels recursos.

Per últim a l'apartat de Tribuna podem gaudir de dues reflexions actuals i valuoses. D'una banda, Christophe Barbey, advocat i treballador de pau, amb l'article "Les Constitucions i la Pau", es planteja de quina manera la inclusió de la pau en els textos constitucionals pot tenir diverses conseqüències socials, educatives, polítiques... Tot i tractar-se d'unes reflexions generals resulten especialment atractives en el marc del context actual en el que viu Catalunya. D'altra banda, la Blanca Camps, politòloga especialitzada en Orient Proper i Nord d'Àfrica, en el seu article "Síria: noviolència en temps de guerra" ens aporta els moviments de resistència noviolenta més rellevants a Síria juntament amb la denúncia que la seva invisibilitat ni ajuda a la transformació del conflicte ni permet fer-se una panoràmica complerta de la situació actual al país.

L'ICIP vol agrair la col·laboració de tots els autors que han contribuït amb els seus escrits a la publicació d'aquest número de Per la Pau/Peace in Progress.

ARTICLES CENTRALS

Regió dels Grans Llacs: conflictes pels recursos

Jordi Palou i Loverdos

Advocat davant la Cort Penal Internacional i mediador nacional i internacional en conflictes

Molts experts internacionals expliquen els conflictes armats a la regió dels Grans Llacs, com un conflicte de naturalesa tribal o conflictes entre unes ètnies que s'odien a mort, amb molt poca o una intervenció externa o internacional accidental. Quan s'aprofundeix detingudament en els conflictes violents esmentats, es poden observar les antigues passions humanes sota les noves formes de guerra i d'explotació: no és casual que la part oriental de la República Democràtica del Congo –que ha estat un dels escenaris dels conflictes bèl·lics més tràgics de les últimes dècades– sigui una de les zones més riques del planeta en recursos naturals valuosos, minerals estratègics de vital importància: coltan, diamants, coure, cobalt, or, estany, zinc, manganès i fusta, per esmentar-ne només alguns.

Posteriorment a la caiguda del mur de Berlín –el 9 de novembre de 1989– es va dissenyar una estratègia per fer-se amb el control dels recursos més importants de l'est del Zaire, utilitzant diversos instruments, inclosos els militars. Per assolir alguns d'aquests objectius es va estimar que era més adequat no fer-ho directament ni frontalment: era preferible dur-ho a terme pas a pas, per etapes. Ruanda va ser la primera. Precisament com a resultat dels esdeveniments que van tenir lloc el 1994 a Ruanda (conegut com “el Genocidi”, quan membres de les comunitats hutu, tutsi i twa van ser violentament eliminats) moltes persones van abandonar les cases i les terres per ser instal·lats en camps d'interns desplaçats, i més d'un milió de ruandesos –pertanyents, majoritàriament, a l'ètnia hutu– van fugir del país i es van establir en campaments de refugiats, la majoria, en l'aleshores Zaire (actual República Democràtica del Congo) i altres països fronterers amb Ruanda. Els camps de refugiats del Zaire es van instal·lar, majoritàriament, a la zona est del país, enclavaments que coincidien, en moltes ocasions, amb les zones riques en jaciments minerals.

Encara que el règim de Ruanda manifesta, des d'aquell moment –i de manera invariable fins als nostres dies–, la seva preocupació per la seguretat de les fronteres amb l'aleshores Zaire, el cert és que el control sobre aquesta zona estratègica i valuosa en recursos naturals s'ha revelat objectivament com el nucli que ha tingut com a causa i conseqüència dues guerres que han comportat una infinitat de víctimes, no solament ruandeses sinó, sobretot, congolese, i han involucrat diversos actors estatals de l'Àfrica Central i els seus exèrcits, a més d'actors no estatals claus, tant militars i logístics com centrats en l'extracció, el transport i la distribució dels recursos naturals valuosos.

En els anys 1996 i 1997, la força APR/FPR (Armée Patriotique Rwandaise/ Front Patriotique Rwandais, d'ara endavant, Exèrcit Patriòtic Ruandès/Front Patriòtic Ruandès) va procedir a atacar sistemàticament els camps de refugiats hutus de l'est de l'aleshores Zaire i a eliminar centenars de milers de ruandesos i congolese, organitzant el pillatge de recursos minerals com els diamants, el coltan i l'or, entre d'altres, mitjançant la creació d'una complexa troca dirigida pel “Congo Desk”, la Directorate Military Intelligence, l'External Security Office (els serveis d'intel·ligència militar desplegats a l'exterior de Ruanda) i empreses ruandeses, amb el suport de les multinacionals i els poders occidentals. Aquestes activitats van prosseguir en una segona invasió militar a partir de 1998, unes matances i un pillatge que continuen actualment a l'est de la República Democràtica del Congo.

El Secretari General de Nacions Unides va nomenar un Panel d'experts van elaborar diversos informes concloents en els que detallaven la responsabilitat destacada de l'APR/FPR i de l'exèrcit ugandès –entre altres grups militars– en el saqueig dels minerals estratègics durant les dues guerres, tant la corresponent a 1996-1997 com la iniciada el 1998, que encara no ha finalitzat.

El primer informe del Grup d'Experts de les Nacions Unides assenyala amb claredat aquesta dinàmica:

25. L'explotació il·legal dels recursos per Burundi, Ruanda i Uganda va adoptar diferents formes, entre les quals hi havia la confiscació, l'extracció, el monopoli forçat i la fixació de preus. D'aquestes formes, les dues primeres van assolir unes proporcions que van fer que la guerra a la República Democràtica del Congo fos un negoci molt lucratiu.

26. L'explotació il·legal per estrangers ajudats per congolese va començar amb la primera “guerra d'alliberament”, el 1996. Els rebels de l'AFDL, amb el suport dels soldats d'Angola, Ruanda i Uganda, van conquerir les regions oriental i sud-occidental del Zaire. A mesura que avançaven, l'aleshores dirigent de l'AFDL, el difunt Laurent-Désiré Kabila, va signar diversos contractes amb un cert nombre de companyies estrangeres. Nombrosos testimonis i documents porten a pensar que, el 1997, havia començat a actuar a la regió oriental de la República Democràtica del Congo una primera onada de “nous comerciants” que només parlaven anglès, kinyarwanda i kiswahili. Es van començar a denunciar amb freqüència robatoris de bestiar, de cafè i d'altres recursos. Quan va esclatar la guerra, l'agost de 1998, els ruandesos i els ugandesos

(els oficials superiors i els seus adjunts) tenien una idea clara del potencial dels recursos naturals existents i de la seva ubicació a la regió oriental de la República Democràtica del Congo.

En aquests informes d'experts també es posa de manifest la responsabilitat de les empreses multinacionals occidentals en el pillatge i l'explotació il·legal d'aquests recursos. Les accions mencionades han servit per finançar la guerra i per continuar amb la perpetració de crims contra la humanitat i la violació sistemàtica dels drets humans. Algunes d'aquestes empreses són multinacionals i d'altres operen a escala nacional o local.

La gestió d'aquestes guerres i els conflictes violents en els que han intervingut els actors estatals, els actors no estatals, la comunitat internacional en general, les institucions internacionals, les institucions regionals i les corporacions multinacionals, juntament amb els mercenaris, el saqueig massiu, el tràfic internacional de diversos recursos i també de persones, entre d'altres factors, han causat unes crisis humanitàries sense precedents a l'Àfrica Central. Fins i tot, les conseqüències encara perduren a tota l'Àfrica i s'expandeixen més enllà de les seves fronteres, en aquest bumerang imparabile i destructiu en l'escenari d'un món globalitzat.

L'impacte ambiental i social de les operacions de Shell a Nigèria

Antoni Pigrau

Catedràtic de Dret internacional públic i Director del CEDAT, Universitat Rovira i Virgili. Membre de la Junta de Govern de l'ICIP

El efectes negatius sobre el medi ambient de més de cinquanta anys d'extracció de petroli a Nigèria, primer productor a l'Àfrica, són enormes, per la crema dels gasos procedents de les operacions, pels vessaments continuats de cru i per la desforestació. Això ha generat igualment un impacte continuat sobre la salut de les persones i les seves condicions de vida. Un informe encarregat pel Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient, de l'any 2011, va qualificar Ogoniland, en el Delta del Níger com la zona més contaminada del món i va estimar que seria necessari un període d'entre 25 i 30 d'anys de treballs, amb inversions milionàries, per recuperar els ecosistemes de la regió.

Una de les empreses capdavanteres en l'explotació de petroli a Nigèria ha estat, des de 1957, l'empresa Royal Dutch Shell, que opera a Nigèria a través de la seva filial Shell Petroleum Development Company of Nigeria (SPDC), en col·laboració amb altres empreses del sector.

En aquest llarg període Shell s'ha vist involucrada en nombrosos litigis relacionats no només amb les conseqüències ambientals de les seves activitats, sinó també per la seva implicació amb infraestructures, finançament i suport logístic, en els episodis de repressió duts a terme per diferents governs nigerians per tal d'aturar l'oposició a la continuació de les activitats extractives a la regió. Aquesta repressió va assolir un dels seus moments més greus durant els anys 80 i 90 contra l'organització que liderava l'oposició, el Moviment per a la Supervivència del Poble Ogoni (MOSOP). El 1994 nou dels seus membres – entre ells l'escriptor Ken Saro Wiwa - van ser detinguts, jutjats sumàriament, condemnats i, finalment, el 1995, executats a la forca.

Durant aquests anys, les comunitats afectades, amb el suport d'organitzacions com Environmental Rights Action/Friends of the Earth Nigeria, han presentat contra Shell i altres empreses petrolieres centenars de demandes en relació, especialment, amb vessaments de petroli, davant els tribunals de Nigèria, però sovint les decisions s'han ajornat durant anys i són poques les decisions judicials fermes que han comportat algunes compensacions econòmiques, i poques vegades la restauració del medi ambient. Per exemple, el juliol de 2010, després de gairebé deu anys des del seu inici, un tribunal federal de Nigèria va condemnar Shell Nigèria a pagar uns 100 milions de dòlars en concepte de danys i perjudicis a la Comunitat d'Ejama-Ebubu, per un vessament de petroli succeït quaranta anys enrere, el 1970, que afectà unes 250.000 hectàrees, i també a recuperar la zona fins deixar-la tal com estava abans de l'abocament.

Els litigis han arribat també davant de la justícia d'altres països com els Països Baixos, on està domiciliada l'empresa matriu. El 9 maig de 2008 camperols i pescadors residents en tres comunitats del Delta del Níger (Oruma, Goi i Ikot Ada Udo), recolzats per Amics de la Terra Holanda i ERA/FoE Nigèria, van presentar tres demandes contra Royal Dutch Shell PLC i SDPC de Nigèria davant el Tribunal de Districte de l'Haia. Els demandants sol·licitaven que el tribunal declarés la responsabilitat civil pels danys soferts en les seves propietats i en el medi ambient com a conseqüència dels vessaments de petroli succeïts entre 2004 i 2006. Entre d'altres aspectes es demanava al tribunal que ordeni a les empreses la neteja dels espais contaminats i de les fonts d'aigua, l'aplicació d'un pla per mantenir les canonades i prevenir els abocaments i que s'estableixi una indemnització per a les víctimes. El gener de 2013 el Tribunal de Districte de La Haia va emetre les sentències. El Tribunal va exonerar de responsabilitat a l'empresa matriu i a la subsidiària en dos dels tres casos, per considerar provat que aquests vessaments van ser causats pel sabotatge d'oleoductes subterranis i que no hi va haver negligència de SDPC en el deure de vigilància de les seves instal·lacions. En canvi si va apreciar aquesta negligència en el tercer cas, relatiu al el vessament a Ikot Ada Udo i va condemnar la filial a assumir la responsabilitat civil. Aquest

és una fita en la litigació transnacional contra empreses multinacionals pel fet que un tribunal nacional del país en què s'ubica l'empresa matriu es declari competent per conèixer de reclamacions de responsabilitat civil per danys (ambientals) causats a tercers per empreses subsidiàries que operen en països tercers.

També aprofitant l'existència de l'Alien Tort Claims Act s'han presentat diferents demandes davant els tribunals civils federals als Estats Units, en relació amb la vulneració del dret internacional per part de l'empresa Shell a Nigèria. Les més significatives són les relacionades amb els casos Wiwa, el 1996, i Kiobel. La primera, després d'un complex procediment judicial, va acabar el juny de 2009, amb un acord entre les parts, quan el judici estava a punt de començar. L'acord va preveure el pagament, per part de les diverses empreses del grup Shell demandades, d'un total de 15,5 milions de dòlars en concepte de compensació als demandants i per a l'establiment d'un fideïcomís en benefici del poble Ogoni, per tal de finançar diferents iniciatives de promoció social en el seu territori. L'itinerari de la segona demanda, presentada el 2002, no ha estat menys complexa i ha acabat amb una polèmica decisió de la Cort Suprema dels Estats Units, el 17 d'abril de 2013, que ha rebutjat la competència dels tribunals del país en relació al cas.

Les activitats de Shell a Nigèria també han estat objecte de demandes davant organismes internacionals en l'àmbit africà. En aquests casos les denúncies anaven dirigides contra l'Estat de Nigèria per la seva tolerància respecte dels danys ambientals i les conseqüents vulneracions de drets humans causat per Shell.

D'una part la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles, va adoptar una decisió, l'octubre de 2001, en què va considerar que Nigèria havia violat, entre altres, els articles de la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles, relatius al dret a un medi ambient sa, a la sobirania sobre els recursos naturals, el dret a la salut o el dret a la vida, en relació amb el poble Ogoni, violacions en què considera implicades a les empreses Nigerian National Petroleum Company (NNPC), en consorci amb SPDC.

D'una altra part, el 2009 l'Organització no Governamental nigeriana Socio-Economic Rights and Accountability Project (Serap) va presentar una demanda per violació dels drets humans a la regió del Delta del Níger contra les autoritats de Nigèria i diverses empreses petroleres, entre elles Shell, davant la Cort de Justícia de la Comunitat Econòmica d'Estats de Àfrica Occidental (ECOWAS). La Cort va decidir que no tenia competència en relació amb les empreses demandades i la demanda es va reformular el 2011 contra les autoritats de Nigèria (President i Fiscal General). En la sentència de 14 de desembre de 2012, la Cort condemnà Nigèria per vulneració del dret a un medi ambient sa, en relació amb la vulneració de l'obligació d'adoptar mesures eficaces per a la protecció dels drets reconeguts a la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles, per l'incompliment de les seves obligacions de vigilància de les activitats de les empreses que actuen en el seu territori.

Malgrat l'existència a Nigèria de lleis protectores del medi ambient i de normes que estableixen la responsabilitat de les empreses pels danys que causen, les víctimes han pogut constatar la distància que hi ha entre l'existència de lleis escrites i la seva aplicació efectiva així com l'enorme influència que les grans empreses transnacionals petroleres que operen a Nigèria poden exercir sobre les estructures de l'Estat amb la finalitat d'eludir, en la major part dels casos, les seves responsabilitats pels danys causats. Per això han acabat per buscar vies d'accés a la justícia arreu del món, amb resultats diversos, perquè les vies de justícia extraterritorials són, en general, poques i de més difícil accés.

Però, a banda de les ben visibles limitacions existents en l'àmbit de la protecció dels drets humans, l'aspecte de fons és que mentre no hi hagi un canvi de tendència pel que fa a la pressió de la demanda de recursos naturals i d'energia en el món més desenvolupat i a la renúncia als combustibles fòssils en favor de les energies netes, continuaran els impactes negatius sobre el medi ambient i els drets de les persones i les comunitats que acompanyen especialment les activitats extractives. La trajectòria de Shell a Nigèria n'és un exemple paradigmàtic.

El preu de la riquesa. Cas Chevron Texaco

Pablo Fajardo Mendoza

Advocat dels afectats de l'Amazònia equatoriana en el judici contra Chevron Corporation

A mitjans de la dècada dels 60 es va iniciar el pitjor desastre ambiental perpetrat per una empresa petrolera, a la regió Nord de l'Equador. Les víctimes, els pobles originaris: Siekopai, Sionas, Cofanes, Wuaorani, Tetetes i Sansahuari; després també els pobles Shuar, Kichwas, i milers de colons; el victimario Chevron Corporation, abans Texaco; en total, més de 30.000 éssers humans afectats, centenars de morts amb càncer, percentatge d'avortaments espontanis 2.5 més alt que a la resta de l'Equador, dues cultures indígenes extingides, extrema pobresa a la regió, entre d'altres efectes.

Inicialment l'Estat Equatorià va lliurar una concessió a l'empresa Texaco (ara Chevron) d'aproximadament 1.5 milions d'hectàrees per tal que explorés i extragués petroli; però la petrolera, a més d'explorar i explotar petroli, va contaminar una extensió territorial de més de 450 mil hectàrees de selva. El fràgil territori amazònic va ser envaït d'una forma brutal tot trencant l'equilibri ecosistèmic i afectant greument als seus habitants i finalment a l'Equador i al món, pels danys provocats a una de les regions de major diversitat biològica, la

importància de la qual reconeguda per a la producció d'oxigen i la principal font d'aigua dolça del planeta.

La desbrossada de la selva, l'ingrés de maquinària, l'arribada de treballadors petrolers, la sísmica, van ser l'inici d'un desplaçament criminal dels col·lectius assentats a la regió, però també de la migració d'espècies animals i l'extinció d'importants famílies de plantes, que eren font de medicaments i sosteniment alimentari dels pobladors amazònics.

Violència social, racisme, violacions sexuals, alcoholisme, s'anaven establint en el que abans era un sistema pacífic de convivència humana en la seva relació amb la naturalesa. El xoc cultural que va començar a minar les bases de subsistència de les cultures ancestrals, obligades a incorporar-se a una nova estructura dependent, majoritàriament, dels ingressos que rebien com treballadors en la indústria petrolera.

356 pous i 22 estacions de producció van ser la base d'un negoci rendible, marcat per l'estalvi en les despeses de la petrolera, causant d'una contaminació mai no registrada i que responia a un procés sistemàtic d'ús de tecnologia barata, no utilitzada a cap altre país del món.

16 mil milions de galons d'aigua tòxica regada a estorades i rius, que encara ara són la principal font d'abastament del líquid vital per a la població; abocament intencional de 650 mil barrils de cru directament a la selva; 880 piscines sense recobriment per la que filtren els tòxics; la instal·lació de sistemes de "coll de ganso" per desfogar el cru i aigües de perforació cap a rius i estorades. Tots aquest elements van impactar fortament en l'ambient i la població, que continua soffrint malalties relacionades amb la contaminació.

La part més visible d'aquesta realitat són les afectacions a la salut, amb el desenvolupament de malalties directament associades als químics utilitzats en la indústria petrolera: un índex d'avortaments 2.5 vegades major que la mitjana nacional; leucèmia en nens de 0 a 4 anys, amb un índex que supera tres vegades les existents al país; increment de càncer en una taxa de 150%, amb un nivell de mortalitat 130% major que en altres zones. S'hi sumen violacions als drets humans i col·lectius, nivells de pobresa creixent per la improductivitat de la terra, mort d'animals de corral i afectació a la flora i la fauna originària.

Aquesta realitat és l'origen del judici ambiental més gran de la història en matèria ambiental, tant per la magnitud de la contaminació, com pel temps demorat en el seu tràmit. 20 anys s'han complert des que es va iniciar la primera demanda a Nova York. A l'Equador s'instaura l'any 2003 i el 14 de febrer de 2011, la Cort Suprema de Justícia dicta la sentència en primera instància.

230 mil pàgines d'informació analitzades, més de 40 testimonis de persones afectades per les operacions de Texaco; 106 informes pericials, 60 dels quals van ser pagats totalment per Chevron; més de 80.000 resultats químics de les mostres preses al terra, aigües o sediments; diversos estudis de salut elaborats de manera independent per experts estrangers; més la inspecció i verificació directa del Jutge a 54 llocs operats per la petrolera, són l'aliment d'una condemna per més de 19 mil milions de dòlars, que la petrolera haurà de pagar per a la reparació dels danys.

Aquesta sentència ratificada en segona instància, en el Ple de la Corte Provincial de Sucumbíos, va determinar que els demandants iniciessin les accions de cobrament. Chevron, per preservar els seus interessos, va retirar tots els seus béns i actius de l'Equador, per tant els afectats han hagut de recórrer a processos internacionals. A cada país en els que s'estableixen les demandes de cobrament, la petrolera, de la mateixa manera com ha actuat a l'Equador, recorre a diversos mecanismes que inclouen pressions de tipus econòmic i polític, a més de males pràctiques processals, per evitar el pagament de la sentència. Fins ara els actors hem plantejat tres accions d'execució de sentència en l'exterior; aquests països són: Canadà, Brasil i Argentina, tanmateix estem planificant altres accions en diferents jurisdiccions on Chevron té actius; entre ells diversos països sud-americans, asiàtics, d'Oceania i europeus; l'objectiu dels demandants és perseguir els actius de Chevron fins a cobrar l'últim centau del deute que manté Chevron amb nosaltres.

Després de 20 anys de lluita, per fi, ha arribat la decisió de la Cort Nacional o Cort Suprema de justícia de l'Equador, en la qual es ratifica la condemna a Chevron pel crim ambiental comès en l'Amazonia Ecuatoriana. La sentència de 222 pàgines, és contundent en ratificar la condemna a Chevron.

Tanmateix, arguint la falta d'una llei expressa, els jutges Nacionals de l'Equador, van treure la condemna per la mala conducta de Chevron i l'abús del dret. Recordem que en les dues sentències anteriors, s'havia ordenat que Chevron demanés disculpes públiques, i en cas de no fer-ho, es duplicaria la suma de la sentència. L'obligació de disculpar-se i la duplicació de la sentència no s'han donat. En altres paraules, l'abús del dret, l'afectació o el dany moral psicològic causat a les víctimes després de 20 anys de judici i l'ús d'artificis per dilatar un procés, no són sancionats. Tan debò que aviat, els països adoptin normes que castigui aquestes conductes inapropiades i lesives per a la humanitat i el dret.

La justícia continua sent parcialment esquiva per a les poblacions afectades, davant el poder econòmic i la influència política de la transnacional Chevron Corporation.

L'aigua. Un obstacle per a la pau a Palestina?

Ferran Izquierdo Brichs

Universitat Autònoma de Barcelona

La zona de la conca del riu Jordan i dels aqüífers de Cisjordània és un dels centres de la conflictivitat internacional pels recursos hídrics. Les causes dels conflictes s'han de buscar en la carestia, la falta de fonts alternatives, la situació de dependència en la qual es troben alguns dels actors donada la relació de poder a la conca, i per les funcions polítiques, econòmiques i de seguretat de l'aigua. S'afegeix a aquests factors la superposició de la disputa per l'aigua al conflicte polític i una distribució dels recursos basada en la conquesta, amb la qual cosa la percepció d'injustícia s'imposa entre els actors àrabs.

Les diferències en el consum d'aigua es reflecteixen tant en el volum total com en els usos de regadiu i domèstic. La posició dels israelians i dels colons jueus als territoris palestins és clarament superior en tots els usos de l'aigua¹. Actualment, la gran consumidora d'aigua (al voltant del 50%) és l'agricultura, però, en un futur pròxim, la carestia serà tal que el consum domèstic i urbà forçosament hauran de passar a un primer pla². L'ocupació israeliana dels territoris palestins és el factor determinant en la carestia palestina i en la desigualtat, per la qual cosa un conflicte es barreja amb l'altre. Això es pot veure en l'actualitat amb tota claredat en la construcció del Mur de l'apartheid dins de Cisjordània, que no només separa a la població palestina de grans parcel·les de terra, sinó que també expropia pous i importants quantitats d'aigua a favor de les colònies.

El conflicte pels recursos hídrics de Palestina es presenta normalment com un obstacle important en les negociacions per acabar amb l'ocupació israeliana. En ocasions, principalment en èpoques de sequera, l'aigua es presenta com un dels interessos fonamentals per als israelians als Territoris Ocupats. Tanmateix, una anàlisi detinguda ens permet apreciar que aquesta visió és simplista i que la necessitat d'aigua per al benestar de la població israeliana o palestina no està directament relacionada ni és causa de l'ocupació israeliana de territoris palestins.

Per a aquesta anàlisi farem servir el concepte de complex conflictiu de Guillem Farrés. Des de la seva perspectiva, en la majoria de les ocasions no és possible limitar l'anàlisi al conflicte superficial o més evident, ja que gairebé sempre ens enfrontem a diferents competicions relacionades entre si: "Així veiem que el que consideràvem un conflicte internacional (o entre grans grups socials) és un sistema format pel conjunt de conflictes i relacions de poder entre una multitud d'actors implicats; ens referirem a aquest sistema com a complex conflictiu. (...) Hem de trobar el conflicte dominant del complex conflictiu que, encara que en ocasions no és el més visible, és el conflicte al qual estan sotmeses les dinàmiques de les altres relacions de poder i conflictes del sistema, i afecta profundament la conducta dels actors. Revelar l'estructura dels conflictes d'un complex conflictiu, i identificar el conflicte dominant sembla clau per poder abordar la resolució de qualsevol complex conflictiu."³

Per analitzar el conflicte pels recursos hídrics, hem d'evidenciar doncs quin seria el conflicte dominant en aquest complex conflictiu. En teoria, els conflictes per l'aigua responen a la necessitat de recursos hídrics que tenen els col·lectius de població per donar resposta a les seves necessitats de benestar (aigua potable, aliments, higiene, treball...). Tanmateix, si l'objectiu real de l'aigua disputada fos el benestar de la població, tots els tècnics coincideixen que la cooperació en la gestió dels recursos és essencial per arribar a la màxima eficiència i aprofitament⁴. La gestió de tota la conca i de tots els sectors relacionats amb els recursos hídrics és essencial per afrontar els problemes de la carestia i donar resposta a les necessitats de tota la població.

En el cas de l'aigua dels aqüífers palestins, és especialment important tenir en compte les necessitats econòmiques i socials, ja que les diferències en el desenvolupament i en el consum entre la població israeliana i la palestina plantegen necessitats molt desequilibrades. A Israel li és més fàcil renunciar a l'aigua de regadiu per tenir una economia molt més rica i diversificada, amb la qual cosa es podrien alliberar grans volums d'aigua per destinar-los a altres usos. A més, la seva capacitat per accedir a alternatives en el subministrament és més gran que en la resta de països de la mateixa conca.

Per exemple, amb la dessalinització⁵, Israel ja té la tecnologia necessària, està donant un gran impuls al sector i, en termes relatius, el cost és molt menor donada l'enorme diferència existent amb el PIB dels seus veïns. D'altra banda, tant l'accés al mar com a l'aigua salabrosa és més fàcil a Israel. Altres possibles solucions serien redistribució entre usos, principalment de l'agricultura al consum domèstic, industrial i urbà; importació d'aigua; redistribució entre territoris; millora de les infraestructures tant de canalització com de reciclatge i aprofitament...

Tanmateix, el que veiem en analitzar el conflicte per l'aigua a Israel i Palestina, és que el conflicte dominant és la competició de les elits israelianes pel poder. L'aigua no és més que una excusa per mantenir l'ocupació, per la qual cosa la solució

del problema de la carestia i la resposta a les necessitats de la població, tant israeliana com palestina, passa pel mateix camí que la pau: que no hi hagi elits israelianes que guanyin mantenint la situació de conflicte permanent.

1. Sobre la distribució dels recursos i el consum, veure: ISAAC, J. y SABBAH, W., "The need to alleviate Palestinian fears of a dry peace," (Bethlehem: Applied Research Institute Jerusalem, 2009).; WORLD.BANK, *Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development*, Report No. 47657-GZ, Middle East and North Africa Region. Sustainable Development. The World Bank, 2009.; PALESTINIAN.MINISTRY.OF.NATIONAL.ECONOMY.&.ARIJ, *The economic costs of the Israeli occupation for the occupied Palestinian territory*, (Bethlehem, West Bank, Applied Research Institute Jerusalem, 2011); <http://www.btselem.org/water/statistics>
2. REJWAN, A., *The State of Israel: National Water Efficiency Report*, Planning Department of the Israeli Water Authority, 2011.
3. FARRÉS FERNÁNDEZ, G., "Poder y análisis de conflictos internacionales: el complejo conflictual", *Revista CIDOB d'afers internacionals*, 99, 2012. http://www.cidob.org/es/publicaciones/articulos/revista_cidob_d_afers_internacionals/99/poder_y_analisis_de_conflictos_internacionales_el_complejo_conflictual
4. Veure IZQUIERDO BRICHS, F. "El agua como factor de hostilidad y de cooperación en el ámbito internacional." En GUTIÉRREZ ESPADA, C. E. A., ed., *El agua como factor de cooperación y de conflicto en las relaciones internacionales contemporáneas*. XXII Jornadas de la Asociación Española de Profesores de Derecho Internacional y Relaciones Internacionales, Murcia 20 al 22 de septiembre de 2007, Murcia: Fundación Instituto Euromediterráneo del Agua, 2009.
5. Sobre la dessalinització a Israel veure DREIZIN, Y., TENNE, A. y HOFFMAN, D., "Integrating large scale seawater desalination plants within Israel's water supply system", *Desalination*, 220, núm. 1, 2008. *Sobre el possible ús de la dessalinització com a mecanisme facilitador en la resolució de conflictes per l'aigua*, veure LARSON, R., "Innovation and International Commons: The Case of Desalination Under International Law", *Utah Law Review*, Forthcoming, 2012.

L'exploració dels recursos naturals posa en perill cultures indígenes

Jordi Noè

AlterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes

A l'octubre de 2003 la UNESCO aprovava la Convenció per a la salvaguarda del Patrimoni Cultural Immateral considerant la importància d'aquest patrimoni com a cresol de la diversitat cultural i garant del desenvolupament sostenible. Al setembre de 2007 s'aprovava la Declaració de les Nacions Unides sobre els drets dels pobles indígenes que, entre d'altres, reconeix el dret dels pobles i persones indígenes a mantenir i protegir els seus indrets religiosos i culturals; a manifestar, ensenyar, practicar i revitalitzar les seves tradicions i pràctiques culturals i espirituals.

Si entenem a qui protegeixen aquests acords i reconeixement de drets tenim clar que no estem sospesant la seva importància pel nombre de població que són ni pels km2 que ocupen, sinó per la importància intrínseca que significa la diversitat cultural que ostenten aquests pobles.

El passat juliol de 2013, el Relator especial sobre els drets dels pobles indígenes presentava un informe on deia que "La cursa mundial per extreure i explotar minerals i combustibles fòssils (petroli, gas i carbó), juntament amb el fet que gran part del que queda d'aquests recursos naturals es troba en terres de pobles indígenes, està augmentant i generalitzant els efectes de les indústries extractives a la vida dels pobles indígenes."¹ Si afegim a aquesta cita les grans obres d'infraestructura (hidroelèctriques, xarxes de carreteres, megaparcs eòlics), mines d'or a cel obert, de coure, coltan... tindrem, en bona mesura, la foto de l'alta i creixent conflictivitat socioambiental en territoris indígenes.

I, qui hi ha darrera els megaprojectes i l'extracció de recursos? Grans empreses transnacionals (ETN) l'objectiu únic de les quals és la maximització de beneficis i l'acumulació. Les ETN negocien amb estats democràtics dèbils, dominats per oligarquies enquistades, estats que funcionen sota un únic i inqüestionable model de creixement econòmic d'acumulació capitalista. Aquestes ETN suplanten les funcions de l'estat en les zones rurals on actuen oferint serveis públics que no existien o eren molt deficients: aigua potable, serveis sanitaris, transport d'emergència, aportacions als pressupostos municipals... Així coopten les autoritats locals i destrueixen el teixit i les xarxes socials existents creant, fins i tot, noves organitzacions afins².

Massa exemples ens mostren que la destrucció i contaminació del mediambient i l'entorn natural causa efectes devastadors sobre les formes de vida i reproducció social i cultural dels pobles indígenes. 40 anys d'exploració petrolera a la conca del riu Pastaza del Perú han dut a declarar en emergència ambiental la zona on viuen Quitxues, Achuar, Shapra i Kandozi; a Guatemala tornen els pitjors temps de criminalització, persecució i militarització des dels Acords de Pau; la brutal deforestació a Borneo posa en perill als Kayan, Kenyah i Penan; la alarmant situació dels pigmeus a la rica zona en minerals del llac Kivu a la República Democràtica del Congo. En tots aquests casos i en molts d'altres es veuen

amenaçades les seves pràctiques espirituals, les formes d'organització social, la pervivència de les seves cosmovisions. Cosmovisions que se situen en el seu entorn natural però no només com a lloc físic sinó també espiritual. La referència a llocs on hi viuen sers que no per ser invisibles a l'ull humà són menys reals quan formen part de la seva cosmovisió i serveixen per a interpretar fets quotidians i administrar la vida en comunitat.

En aquest sentit, deixem per un moment de banda els evidents i denunciats efectes nocius sobre el mediambient i la salut de l'explotació dels recursos naturals. Centrem-nos en allò que, de forma singular, ens fa formar part d'una comunitat i d'un entorn natural on convivim i reproduïm les nostres vides i relacions socials. Així ens trobarem amb el patrimoni cultural immaterial, un reflex de la identitat cultural i social de qualsevol poble. I és el ric i divers patrimoni cultural dels pobles indígenes, en la majoria dels casos vinculat estretament amb la terra i el territori com si d'una sola cosa es tractés, la que destrueix irremeiablement l'explotació dels recursos naturals.

Tanmateix, no siguem ingenus pensant que els pobles indígenes renunciïn a les comoditats, als avenços tecnològics i als béns materials. Però es troben davant un model de creixement econòmic il·limitat, on els recursos naturals i energètics són essencials, on ser part de l'1% ric és tan difícil com no acabar sent el més pobre del 99% restant. L'experiència ens diu que millor quedar-se com estan, si poden, i enfrontar-se als projectes extractivistes que semblen deus, doncs només porten promeses i calamitats. I en aquests casos va molt bé la pràctica d'alguns pobles amazònics que si a un Deu al que se li han fet sacrificis no és condescendent amb ells, se'l mata i se'n adora a un altra; aquell no servia! I en aquesta concatenació de fets i realitats trobem estratègies polítiques continentals sorgides dels pobles indígenes que reforcen, retroben i reinventen l'essència de relació harmònica amb la natura i el territori, apostant per projectes de societats i d'estats que opten no per viure amb més sinó per viure bé³. Tan simple i tan clar.

1. Informe del Relator Especial sobre los derechos de los pueblos indígenas presentado en el 24º período de sesiones del Consejo de Derechos Humanos. A/HRC/24/41, 1 de julio de 2013. Estudio sobre las industrias extractivas y los pueblos indígenas.
2. Un exemple el podeu trobar a l'informe: CAMPANARIO BAQUÉ, Y. y GARCÍA HIERRO, P.: El caso de la empresa española Repsol. CODPI, 2013 consultable a www.codpi.org
3. ARKONADA, K. (coord.): Transiciones hacia el Vivir Bien. Icaria, 2012.

Violència i conflictes ambientals, la tragèdia del Chocó

Edwin Novoa Alvarez

Advocat i Magíster en Ambient i Desenvolupament i integrant del Grup d'Investigació en Drets Col·lectius i Ambientals-GIDCA de la Facultat de Dret, Ciències Polítiques i Socials de la Universidad Nacional de Colòmbia

Les conseqüències del conflicte armat colombià han deixat milions de víctimes de tot tipus de violacions de drets humans, tema que si bé efectivament és central, ha deixat de banda el debat sobre la relació entre violència i conflictes ambientals.

Les costa pacífica colombiana, especialment el departament del Chocó, en constitueix un dels ecosistemes més estratègics i biodiversos del món en contenir selva tropical humida primària, extenses conques hidrogràfiques que habiten històricament comunitats negres i ser el bressol de diversos pobles indígenes que han habitat ancestralment el bosc tropical.

El territori per als grups ètnics és igual o més important que la vida mateixa i constitueix l'escenari en el qual conflueixen tots els seus drets com a subjectes col·lectius de dret, a saber: el dret a la identitat cultural, el dret a l'autonomia (autoritats i normes pròpies), a la consulta prèvia i al seu patrimoni ambiental i cultural.

En aquest sentit, les normes colombianes han establert un alt estàndard de protecció formal dels territoris, iniciant per la Constitució Política de 1991 i la Llei 70 de 1993 i la Llei 160 de 1994 que van implicar la titulació de tot el Departament del Chocó als grups ètnics sota la modalitat de títols col·lectius.

Malgrat aquest caràcter formal de la protecció de drets, la realitat als territoris és de desconeixement dels drets i de falta de control dels grups ètnics dels seus territoris ancestrals.

La megadiversitat, que implica l'existència un gran reservori de recursos naturals, sumada a la ubicació geoestratègica del Departament del Chocó (és l'únic amb sortida als Oceans l'Atlàntic i el Pacífic), fan de tota aquesta zona un gran botí en

la guerra i l'extracció dels recursos naturals i, en aquest sentit, els diversos actors armats durant les últimes tres dècades han imposat la violència per aconseguir el control territorial (per exemple com a corredor d'armes i drogues), desplaçar a les comunitats ètniques i obtenir el domini dels recursos naturals.

El Chocó biogeogràfic és una zona de difícil accés, -tant és així que durant desenes de generacions va servir de refugi a les comunitats negres que fugien i es refugiaven de l'esclavitud-, raó per la qual, històricament, ha tingut una baixa presència de l'Estat colombià, escenari perfecte per a l'actuació de guerrilles i grups paramilitars, entre d'altres.

A la dècada dels anys vuitanta van entrar els grups guerrillers a algunes de les conques hidrogràfiques del Chocó, els quals van trobar un bon refugi per les mateixes condicions d'accés de la zona, actors que van mantenir relativa calma amb els grups ètnics. Tanmateix, des de la dècada dels anys noranta (principalment des de 1997 amb la formació de les Autodefenses Unides de Colòmbia) s'han introduït els paramilitars generant grans enfrontaments armats, matances, desplaçaments massius i en general tot tipus de violacions als drets humans i al Dret internacional humanitari.

El model de control territorial dels paramilitars (a més de l'armat) va implicar imposar per la força models de desenvolupament a les zones espoliades (robades als grups ètnics) completament diferents de les tradicionals. A la zona el nord del Chocó (Riosucio, Darién, Acandí, Unguía) va implicar principalment l'extracció massiva de fustes de la selva tropical humida per a exportació, després la potrerització de grans extensions de terra i finalment la implementació de monocultius (per exemple d'oli de palma que en el seu moment va ser subsidiada pel mateix Estat¹) i ramaderia extensiva.

En altres zones del Chocó (als rius Andágueda, Quitó, San Juan i, en menor proporció, Atrato) també s'han vingut implementat altres models de desenvolupament basats en la mineria il·legal a cel obert amb l'ús de retroexcavadores, dragues i processament amb mercuri a les riberes dels rius². Aquesta mineria completament il·legal, que té un alt impacte ambiental (contaminació de rius, terres, eliminació de cobertura vegetal, extinció d'espècies endèmiques, entre d'altres), ha estat implementada en l'última dècada per guerrilles i bandes criminals i en aquest moment està creixent descontroladament a partir de l'anomenat "boom miner" colombià.

Aquesta complexa situació ha estat posada de manifest per la Cort Constitucional Colombiana³, organitzacions de drets humans, ambientalistes i per les mateixes comunitats que es troben desplaçades o confinades en petites parts del seu territori; tanmateix, l'Estat encara no aconsegueix controlar diverses zones del Chocó i en altres que sí que aconsegueix controlar, ha deixat oberta la possibilitat de projectes miners avalats per les autoritats ambientals. Per tot l'anterior, el futur no és prometedor per als pobles i comunitats ètniques i l'ambient de la regió també està amenaçat.

1. Casos Jiguamiandó i Curvaradó, nord del Chocó.
2. Si bé les comunitats ètniques ancestralment fan extracció de minerals com l'or, ho fan a baixa escala, sense químics i sense grans maquinàries, per la qual cosa són pràctiques sostenibles.
3. Sentència T-025 de 2004 i Autos 004 i 005 de 2009, Cort Constitucional.

PER SABER-NE MÉS

De la gran quantitat d'informació que es pot trobar a la xarxa sobre els conflictes pels recursos, hem seleccionat algunes de les pàgines webs més rellevants, audiovisuals, articles d'investigació i informes d'ONG i think tanks.

Recursos web

Ejolt (Environmental Justice Organizations, Liabilities and Trade)

<http://www.ejolt.org>

Ejolt és un projecte dins del Setè Programa per a la Recerca i el Desenvolupament Tecnològic (FP7) de la Comissió Europea, el qual aglutina a diferents organitzacions de justícia mediambiental, amb l'objectiu d'esbrinar quines són les causes subjacents dels creixents conflictes ecològic-distributius, i com avançar cap a un model més sostenible. Aquest objectiu abasta la creació d'una base de dades, anomenada "Mapa de Justícia Mediambiental", incloent un atlas de mapes temàtics i regionals, la disposició del coneixement més recent per a l'anàlisi dels impactes mediambientals de l'energia nuclear o la biomassa, el desenvolupament d'una metodologia bàsica per a les Organitzacions de Justícia Mediambiental per al càlcul del deute ecològic, o la traducció dels avenços i noves troballes en propostes concretes per a polítiques.

Tot aquest projecte s'assenta sobre quatre pilars temàtics: l'energia nuclear; els conflictes causats per la extracció de gas i petroli i les injustícies climàtiques; la biomassa i els conflictes terrestres; i els conflictes relacionats amb la mineria, el desballestament de vaixells i la deixalla electrònica.

OmAL (Observatorio de multinacionales en América Latina)

<http://omal.info>

Els objectius d'aquest observatori, creat l'any 2003 per l'associació Paz con Dignidad, són la documentació i sistematització de la informació sobre impactes que han generat les empreses transnacionals espanyoles a l'Amèrica Llatina, la investigació i denúncia de les conseqüències d'aquestes multinacionals amb la finalitat de sensibilitzar a la població tant d'Amèrica Llatina com d'Espanya, i el treball en xarxa amb els moviments socials europeus i llatinoamericans, promovent relacions socials justes i solidaries entre homes i dones tant del Nord com del Sud.

El motiu pel qual es crea aquest observatori és per què, tot i que fa poc que les empreses espanyoles s'han internacionalitzat a Amèrica Llatina, han aconseguit en aquest temps ser les empreses amb més presència al sud del continent americà, obtenint grans beneficis de la seva població, però sense contribuir en la millora de les desigualtats socials.

A la seva plana web es poden consultar diferents articles d'investigació, com per exemple "Bolivia: Riquezas naturales e impactos de las transnacionales", "Las multinacionales en Bolivia. De la desnacionalización al proceso de cambio" o "Las empresas transnacionales frente a los derechos humanos: Historia de una asimetría normativa".

Illegal Logging

<http://www.illegal-logging.info>

La tala il·legal pot no ser de les causes més directament relacionades amb els conflictes, però hi afecta de diverses formes: deixant de generar ingressos per als Estats, impeding així que es reinverteixi en polítiques que millorin la situació de la població; desforestant àrees que són protegides, ja que en elles hi viuen comunitats indígenes; finançant règims autocràtics... És per això que Chatham House, també conegut com a Royal Institute of International Affairs ha creat, juntament amb el Department of International Development del Regne Unit i el EU FLEGT Facility del European Forest Institute, la plana web de Illegal Logging (tala il·legal), on s'ofereix informació sobre aquesta pràctica, informes i estudis al respecte, i un apartat amb informació d'un gran nombre de països i regions.

Global Witness

<http://www.globalwitness.org>

Aquesta ONG va tenir el seu primer èxit quan van aconseguir aturar la tala il·legal a Cambodja mitjançant la qual es finançaven els Jemer Rojos. L'informe presentat, juntament amb la pressió que van realitzar a diferents autoritats va aconseguir que aquesta pràctica s'aturés a Cambodja. La seva campanya de denúncia dels diamants de sang, els quals finançaven, i encara financen, conflictes civils a zones del continent africà, va desembocar en el Kimberly Process Certification Scheme, un procés per certificar que els diamants comercialitzats no estaven contribuint a finançar guerres o

vulnerar Drets Humans. A la seva plana web ofereixen informació de les seves campanyes actuals, classificada per temes i països, així com de notícies i reportatges rellevants.

Intermon Oxfam

Català: <http://www.oxfamintermon.org/ca>

Aquesta ONG dedicada a la Cooperació i el Desenvolupament té com a un dels seus objectius el d'oferir una solució al repte de la pobresa. Per tal d'aconseguir-ho, la seva tasca gira al voltant de cinc objectius: la defensa de la justícia econòmica; l'acció humanitària, l'impuls de la ciutadania i la governabilitat; la promoció dels serveis socials bàsics; i la lluita pel dret de les dones. A la seva plana web ofereixen informació de les seves campanyes a diferents indrets del món, incloent temes com el comerç just, o els conflictes que generen les exportacions agrícoles.

Perill de riqueses

<http://www.perillderiqueses.org>

Aquesta és una web creada per l'entitat sabadellenca Lliga dels Drets dels Pobles, amb anys d'experiència en temes relacionats amb la cooperació al desenvolupament i la sensibilització. Centrada principalment en la República democràtica del Congo i en la regió dels Grans Llacs –Uganda, Rwanda i Burundi-, plana web ofereix un gran ventall de recursos, que van des de la documentació històrica i sobre la composició ètnica, fins a informes sobre Drets Humans, els Recursos Naturals o propostes d'acció.

Global Policy Forum

<http://www.globalpolicy.org>

Aquesta entitat, encarregada de monitoritzar i realitzar escrits, de forma independent, les accions de les Nacions Unides, disposa en el seu portal d'un apartat anomenat Dark Side of Natural Resources, en el qual ofereixen informació relacionada amb els diferents recursos naturals causants de conflictes arreu del planeta: diamants, petroli i gas, l'aigua, la fusta o els minerals.

Recursos audiovisuals

Diamantes de sangre

Català: http://ca.wikipedia.org/wiki/Diamant_de_sang

Aquesta pel·lícula, protagonitzada per Leonardo Di Caprio i dirigida per Edward Zwick, retrata la guerra que va patir Sierra Leone. Es tracten temes com els diamants conflictius, o de sang (tal com indica el nom del film), però també els nens soldats, l'esclavitud, els crims de guerra, senyors de la guerra o les corrupcions governamentals que faciliten els conflictes.

Blood in the Mobile

<http://bloodinthemobile.org>

Un mineral essencial per a un producte del qual pràcticament tot el món desenvolupat n'és usuari, però que resulta que s'extrau de mines il·legals, dirigides per senyors de la guerra sense cap tipus d'escrúpols, potenciant un conflicte que acumula més de 5 milions de morts... Semblaria que hauria de ser una prioritat a tractar des de les institucions globals, tal com es va fer amb els Diamants de Sang, però la realitat no és aquesta. Dia a dia milers de persones són explotades, milers de nens i nenes són obligats a treballar en condicions infernals, molts d'ells morint al realitzar aquesta tasca. Però, segons ens mostra Frank Poulsen, el director del documental, les grans marques com Nokia semblen tenir la consciència tranquil·la, ja que compren aquests necessari mineral, el Coltan, a Malàisia, sense preocupar-se gaire d'on s'extreu.

ENTREVISTA

Joan Martínez Alier, catedràtic d'Economia i Història Econòmica a la UAB

Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Acadèmic i ecologista de reconegut prestigi, Joan Martínez Alier defensa des de fa anys un nou model econòmic que ens permeti viure en una societat més justa i més respectuosa amb el medi ambient. Pioner en el camp de l'economia ecològica i l'ecologia política, actualment coordina la xarxa europea EJOLT d'anàlisi de conflictes ambientals. En aquesta entrevista ens parla d'aquest projecte i també ens ofereix sortides al model de creixement actual, que considera obsolet i insolidari.

Quan neix i quin és l'objectiu de la xarxa EJOLT?

La xarxa EJOLT és un projecte europeu de recerca que coordinem a l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona. Estudiem conflictes ambientals, les injustícies ambientals d'arreu del món, i ho fem amb una xarxa de 22 organitzacions.

Un dels reptes d'EJOLT és elaborar una gran base de dades, amb mapes temàtics sobre els conflictes ecològics. S'han fet estimacions sobre el nombre de conflictes ambientals?

És una bona pregunta. No hi ha estadístiques però hi ha milers i milers de conflictes de mineria, d'extracció de biomassa (plantacions d'eucaliptus, agro-combustibles, deforestació), d'extracció de petroli o gas, d'evacuació de residus, etc. Per exemple, el canvi climàtic neix d'una excessiva producció de gasos amb efecte hivernacle. I, qui n'és responsable? Qui en rep les conseqüències sense tenir gaire responsabilitat històrica? Per analitzar cada conflicte farem inventaris i mapes, per temes i per països, i abans del 2015 també volem fer un atlas que reuneixi uns 2.000 conflictes.

Un dels conceptes centrals als que fa referència EJOLT és el de 'deute ecològic'. Es podria quantificar aquest deute?

Si ens tornem a fixar en el canvi climàtic, el deute ecològic (que reclamen algunes organitzacions i fins i tot governs del Sud) és la quantitat de diners que els països rics ens estalviem al no fer les reduccions d'emissions que caldria fer per evitar, precisament, l'efecte hivernacle. S'han publicat alguns estudis que quantifiquen el deute però no tot té un valor monetari, ja que també cal tenir en compte els danys que estem fent des del Nord. I també s'han de calcular els passius ambientals de les empreses multinacionals, que no es paguen. Per exemple, els passius de Chevron a l'Equador (per l'extracció de petroli) o de Shell al Delta del Níger (per l'emissió de gasos contaminants). Per fer-ho ens basem en casos judicials, però molt sovint no es fa justícia, de fet gairebé mai es fa justícia.

Davant d'això, quina solució queda?

En aquests dos casos, que són realment abusius, s'ha intentat la via judicial. A l'Equador hi ha una sentència judicial favorable als perjudicats, unes 30.000 persones, ratificada en segona instància, però Chevron no vol pagar res. Contra la petrolera Shell hi ha hagut judicis a Nigèria i també a Holanda, hi ha algunes sentències en contra de la companyia, però aquesta també es nega a pagar pels danys al Níger. Al món no hi ha justícia ambiental i davant d'això molts pensem que és hora que hi hagi un tribunal penal internacional per crims sòcio-ambientals.

Aquests abusos ambientals han estat denunciats per les comunitats locals, en una demostració del que vostè anomena 'ecologisme dels pobres'. Als països del Sud hi ha més consciència de la necessitat de preservar el territori?

Hi ha ecologistes al Nord i al Sud. Sovint al Sud hi ha una necessitat vital immediata: si ets pobre et cal tenir aigua neta i terra per conrear, i no tens diners per anar a comprar aigua ni menjar. Si et contaminen, protestes. És l'ecologisme dels pobres i molt sovint les dones estan a primera fila. A banda de la necessitat vital també hi ha una qüestió cultural que porta a defensar el territori, i també una qüestió de drets, de dret al territori, de dret a la supervivència i fins i tot de drets de la Natura.

Algun exemple en positiu?

Recentment hi ha hagut el cas de la muntanya de Niyamgiri, a l'estat d'Odisha, a la Índia, que s'ha salvat de l'extracció de bauxita perquè la població local ha imposat la seva visió. Les comunitats locals han rebutjat la mineria perquè la muntanya és sagrada, és un déu del panteó local. Aquest és un exemple de com la cultura porta a defensar el territori.

La crisi econòmica actual té efectes positius sobre el territori? Podem afirmar que la crisi beneficia l'ecologisme? (menys consum, menys emissions de CO2...)

En alguns aspectes sí. Ha baixat molt, per exemple, la producció de ciment o la destrucció de pedra a les pedreres i també, com dius, les emissions de CO2. Però al mateix temps hi ha noves amenaces per al territori. Per exemple, noves mines d'or a Grècia, que generen protestes pels danys ambientals que poden ocasionar; o, sense anar més lluny, tenim una desastrosa nova llei de platges a Espanya i volien l'Eurovegas a Catalunya perquè arribessin diners...

Vostè ha parlat de la necessitat d'un 'keynesianisme verd'. A què es refereix?

Sembla que la baralla de política econòmica sigui únicament entre neoliberals i keynesians. Els neoliberals diuen que hem de pagar el deute -ha guanyat la deutecràcia!-, que els creditors manen, que cal baixar els salaris i tallar la despesa social pública. Els keynesians també volen pagar els deutes però encara fer-ne més, per sortir de la crisi i tornar al creixement. Ara bé, no són tan cruels, volen fer més despesa social. I els economistes ecològics estem a favor de la prudència financera -abans i ara-, no volem incrementar els deutes i no volem més creixement econòmic als països rics. El que hem de fer és anar cap a una altra cosa, cap a una 'prosperitat sense creixement', com diu Tim Jackson.

Aquí entra la teoria del decreixement... quins avantatges tindria?

Ens vam endeutar per créixer i ara hem de créixer per pagar deutes! Cal un decreixement suau en energia i materials, anar cap a una economia sense creixement. El nivell de vida als països rics ja és suficient i, de fet, no hi ha correspondència entre un augment del PIB i un augment de la satisfacció vital i la felicitat. Frenar el creixement econòmic als països rics no només és sensat ecològicament, sinó que és necessari per a la revaloració social dels béns comuns. Aquest decreixement implica no pagar una bona part del deute i, a més, tenir polítiques socials. La més important, una renda universal de ciutadania; però també fomentar l'agroecologia, la renovació energètica, l'educació... i mesures com donar cases rehabilitades als que no en tenen -amb lloguers molt barats-, repartir la feina amb horaris més curts, viure millor sense somnis de creixement econòmic basat en combustibles fòssils... S'han fet tantes inversions privades i públiques inútils! Una vergonya.

TRIBUNA

Les Constitucions i la Pau

Christophe Barbey

Advocat i treballador per la pau. Coordinador a APRED. Institut participatiu per al progrés de pau. Ginebra.

Les constitucions són localment universals. Expressen els nostres ideals. Moltes vegades són un element d'unió. En la mesura de les seves possibilitats, moderen l'ús del poder de manera que s'asseguri el seu exercici a favor de totes les persones. La paraula "pau" és present en la majoria de les constitucions¹. Tanmateix, massa sovint, apareix tan sols al preàmbul o únicament fa referència als poders en el marc de la guerra, al respecte de l'ordre públic o al "jutjats de pau"². No obstant això, a mesura que les constitucions es revisen més, i amb molta freqüència no mitjançant el vot popular, la pau va avançant en els nostres texts fonamentals, assegurant així que tant la gent com les seves institucions tinguin a l'abast més instruments que assegurin l'establiment o manteniment de la pau. Ara mostraré on i per a quins propòsits la pau està present, o es pot afegir, a les nostres constitucions.

Els preàmbuls són un bon lloc en el qual afirmar el que la gent pretén a través de la seva constitució. Recorden la dimensió simbòlica de la pau i la poden assenyalar com un dels valors que governen un país. També poden expressar la pau com a element d'unió i conciliació, en el sentit d'admetre les diferències polítiques i socials que la constitució encararà més tard per regular pacíficament el debat polític. La pau també s'hauria d'incloure en preàmbuls perquè ofereix l'única solució sostenible als conflictes. Tanmateix, com els preàmbuls són d'una natura exemplaritzant, es necessiten maneres més concretes d'avançar en la pau. Normalment, les constitucions afirmen els principis rectors i la forma de l'estat i els seus modes d'acció. Com a part de l'estat de dret i del sistema democràtic, la pau podria ser tinguda en compte, en totes les activitats estatals, de la mateixa manera que es té en compte - o que s'hauria de tenir - la igualtat de gènere o la conservació dels recursos naturals. Afegint la pau als requisits bàsics de l'acció governamental s'afirma la necessitat de relacions harmonioses entre l'estat i la població, així com entre tots els elements de la societat.

Un exemple benvingut es pot trobar a la nova constitució del cantó suís de Vaud que estipula: "En totes les seves activitats, l'Estat vetllarà perquè la justícia i la pau prevalguin. Donarà suport a la prevenció dels conflictes"³. Un exemple diferent de pau que governa totes les activitats estatals existeix al gran volum de jurisprudència desenvolupada per la Cort Suprema de Costa Rica, un país que no té cap exèrcit.

Les constitucions normalment contenen un catàleg de drets humans. La pau es pot considerar un dret humà i, si és així, sota quin propòsit? Tothom té el dret de viure en pau. Això és només una assertió més contundent sobre el dret a la seguretat concedida a tot ordenament jurídic. El dret humà a la pau promou la convivència pacífica, el diàleg en comptes de l'enfrontament, i solucions pacífiques per a molts, si no tots, els conflictes. La seva inclusió asseguraria que l'estat publicués informes regulars sobre el progrés de la pau tant en les seves pròpies activitats com en la societat globalment, i establiria el dret d'exercir control judicial sobre qualsevol ús de força. El Consell de Drets Humans de les Nacions Unides està treballant en el concepte, amb una aproximació original, afirmant que el dret a la pau s'hauria d'expressar a través d'estàndards mesurables de pau. Qualsevol nova constitució que inclogués la pau com un dret humà avançaria en aquesta manera d'entendre el progrés.

Les disposicions que regulen els poders legislatiu, executiu i judicial, a vegades inclouen especificitats relatives al federalisme, són mecanismes pensats per assegurar el pacífic funcionament de les institucions. Es poden millorar afegint-se al sistema democràtic més efectius procediments de consens i més drets de participació democràtica, per exemple creant o eixamplant el dret de la població per la convocatòria de referèndums.

Si la pau és un dret humà i un principi rector de les activitats de l'estat, llavors l'estat ha de donar als seus habitants i al seu personal els mitjans per tal d'aprendre a com viure en pau. Per tant la pau ha de ser ensenyada, practicada i estudiada a les escoles, des dels nivells més baixos fins a l'ensenyament superior. Això també es pot garantir a la constitució.

Però com, no obstant això, de vegades els conflictes sorgeixen, els mètodes de resolució pacífica de conflictes han de ser a l'abast de la població i de les seves autoritats: els mètodes tradicionals o locals de resolució pacífica de conflictes, la mediació o altres mecanismes de resolució de disputes, així com institucions com els Síndics de Greuges que apareixen ara regularment a les constitucions.

Però això pot ser insuficient, així també es necessiten polítiques per a la prevenció de la violència. L'obligació de l'estat d'evitar pacíficament la violència i d'assegurar l'ordre públic és una missió constitucional. Fent-ho així l'estat funciona com a exemple de pau per a la població.

Si no obstant això la prevenció falla, l'ús de força per restaurar la pau pot arribar a ser necessari. Per evitar abusos i limitar els danys, l'ús de força ha d'estar fortament regulat. La constitució de 2012 de l'estat suís de Ginebra ofereix un bon exemple de què es pot fer: "En situacions de conflicte, prioritàriament ha d'evitar-se l'ús de la força, o al menys ser limitat. Les persones afectades hauran de participar"⁴.

Podem imaginar relacions internacionals sense pau? Alguns països prohibeixen la guerra en la seva constitució⁵. La Carta de les Nacions Unides també prohibeix la guerra⁶, així d'alguna manera tots els països haurien de prohibir la guerra. Alguns països prohibeixen l'existència de l'exèrcit⁷, o d'armes nuclears. Altres països han fet de la pau un requisit per a la cooperació internacional. I molts d'altres han reafirmat que la coexistència pacífica de la població és un principi general de dret internacional.

La pau és un regal humà, una necessitat humana i l'expressió de la nostra creativitat en vers la voluntat d'una millor qualitat de vida. Tots nosaltres ens relacionem amb una constitució concreta, i teòricament, tots nosaltres tenim alguna cosa a dir respecte del seu contingut. També hem d'aportar sobre el futur de la humanitat, sobre que és el que volem per nosaltres, pels nostres països, per a les nostres institucions. Suposant que desitgem un futur sostenible i per tant un futur pacífic, podem començar millorant la presència de la pau a les nostres constitucions.

1. 174 dels 187 examinats (16.10.2013). www.constituteproject.org
2. Jurisdiccions menors que es donen en determinats ordenaments.
3. 2003, article 6, §2, carta c. <http://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20030172/index.html>
4. Article 184, §3 http://www.ge.ch/legislation/rsg/fs/rsg_a2_00.html
5. Japó, Itàlia, Bolívia i Equador.
6. Article 2, § 3 i 4, per deducció i art. 51 per limitació.
7. Costa Rica, Kiribati, Panamà i Liechtenstein.

La noviolència en temps de guerra

Blanca Camps-Febrer

Polítologa especialitzada en Pròxim Orient i el Nord d'Àfrica

Un dels objectius del periodisme per la pau és el de fugir dels tòpics i de les explicacions simplistes sobre les societats i els seus conflictes. Aquest objectiu coincideix també amb el d'aquells i aquelles que creuen que la resolució de conflictes no és possible si no es tenen en compte les iniciatives locals i de base que, massa sovint, són ignorades entre els sensacionalismes dels mitjans de comunicació i la diplomàcia d'alt nivell. La guerra civil a Síria compta amb molts altres protagonistes i moltes altres històries que no entren en la narració habitual de la violència armada i les atrocitats massives.

Fora de Síria, doncs, pocs coneixen l'experiència de labroud, una ciutat al nord de Damasc que des de finals del 2011 s'auto-governa a través d'un consell local que gestiona des del trànsit als carrers, fins a les escoles o els forns de pa. I és que és essencialment a través de l'organització local i de base que es desenvolupen les diferents activitats de la resistència: agències locals de notícies; documentació i comunicació de les violacions de drets humans; grups d'assistència humanitària i mèdica; gestió de serveis (deixalles, aigua, educació, etc.); traduccions; grups de desobediència civil; campanyes de pressió; manifestacions; suport als detinguts i detingudes; coordinació de campanyes, vagues i boicots a nivell estatal; etc.

labroud és un dels tants exemples on la població local s'ha organitzat i intenta construir un model de conciliació i desobediència civil al règim en un municipi amb segles de convivència entre la població sunnita i cristiana. La iniciativa de labroud s'inspira en el pensament de l'anarquista sirià Omar Aziz, que va formar el primer comitè local a Barzeh. Aziz volia trencar la dinàmica de manifestar-se cada vespre per després tornar a la vida quotidiana dins de les estructures imposades pel règim¹. Actualment aquestes formes d'organització local són habituals en la majoria de zones alliberades del règim i en algunes zones o barris sota control governamental. Alguns xifren el nombre de comitès o coordinadores en més de 400 arreu del país i de consells locals en grans ciutats o districtes en més de 198². Això no obstant, alguns consells locals han

estat més inclusius que d'altres. Mentre molts realitzen periòdicament eleccions lliures, d'altres s'han vist paralitzats per lluites internes, manca de finançament o per la incapacitat de superar estructures autoritàries herència del règim baasista. Però la resistència popular, tot i que organitzada essencialment a nivell local, també ha creat diferents estructures de coordinació estatal, – com la més coneguda, Local Coordination Committees (LCCSy), que s'oposa a la resistència armada i a la intervenció militar estrangera³ – i de caràcter sectorial, d'estudiants – Unió des Estudiants Sirians Lliures – o la Coalició Revolucionària de la Joventut Siriana. El col·lectiu Aiam alHorria (Dies de Llibertat), creat a finals del 2011, va aconseguir aglutinar i coordinar diversos dies de vaga general arreu del país, en l'anomenada Setmana de la Dignitat del 14 al 30 de desembre del 2012. O el grup Nabd, que promou la convivència interreligiosa i la no-discriminació.

El Moviment Sirià per la Noviolència, ONG d'activistes sirians amb base a Europa ha recollit en un incomplet, però aclaridor mapa interactiu moltes d'aquestes iniciatives noviolentes a Síria amb l'objectiu de donar a conèixer la seva feina⁴. Arreu del país, aquests actors compromesos lluny dels focus de la premsa, desenvolupen rols essencials per a la revolta siriana iniciada pacíficament el 2011:

- Mantenen la resistència contra el règim i la legitimitat i base social de les demandes
- Desenvolupen experiències d'organització i democràcia directa que proveeixen a la població local dels serveis bàsics així com de formes de resistència creatives
- Teixeixen lligams entre les comunitats i en fomenten la cohesió
- Exerceix sovint de mediadors entre la població i els grups armats

La majoria d'activistes són joves que anteriorment es definien com a apolítics, excepte en el cas dels kurds i kurdes, històricament més polititzats. Aquests últims han aconseguit, però, des de l'inici de la revolta, construir i organitzar-se en xarxes i grups separats dels partits tradicionals, com a través del Moviment Juvenil Kurd (TCK). Segons l'activista i bloguera Leila Shrooms, la majoria d'activistes no se senten afiliats als partits ni a les ideologies polítiques tradicionals, sinó que es mouen "motivats per les causes de la llibertat, dignitat, justícia social i els drets humans fonamentals"⁵.

Alguns d'aquests grups s'inspiren en la cultura de la noviolència des dels seus principis més ghandians, amb figures destacades com l'octogenari educador Jawdat Said, a qui alguns anomenen el Ghandi sirià. Molts d'altres, però, no defensen la noviolència com a principi moral sinó que consideren que armar-se simplement els està generant més costos i més violència i radicalització. Com apunta el professor Stephen Zunes, "l'escalada i l'oposició armada també han reduït el nombre de deserccions de les forces d'Assad i han contribuït a l'emergència d'actors anti-democràtics dins de l'oposició"⁶. D'altres grups es coordinen amb l'Exèrcit Sirià Lliure o alguna brigada de protecció local, però s'enfronten personalment sense més mitjans que la força de la gent tant als embats i la repressió del règim sirià, com als intents d'imposició d'ideologies salafistes radicals i intolerants fins ara fonamentalment inèdites al país. A més, segons la professora i activista siriana Mohja Kahf, "la resistència armada relega la població revoltada, la que no pot o no vol agafar les armes, a la passivitat"⁷.

Incloure doncs totes aquestes iniciatives i els milers de dones i homes que s'enfronten de manera no violenta al règim i a la guerra és essencial, no tan sols per a poder comprendre la situació sinó també per a aconseguir una transformació del conflicte i una sortida de la guerra civil que sigui duradora, conciliadora i inclusiva. Aquests actors ja juguen a diari un paper de mediació, de reconciliació i de transformació que s'aconsegueix tan sols amb el suport i la confiança quotidiana que la seva feina genera entre les poblacions locals. Les seves experiències aconsegueixen construir les capacitats d'autogestió i de conciliació de poblacions fins fa poc amb teixits associatius molt dèbils i sota el ferri control del règim baasista.

Potser algunes d'aquestes experiències no encaixen en la definició teòrica de grups de noviolència, però de totes maneres caldrà comptar amb elles si el que es vol és aconseguir una veritable i inclusiva nova Síria.

1. "Translated: 'A Discussion Paper on Local Councils in Syria' by the Martyr and Anarchist Comrade, Omar Aziz". A Muqawameh. 14 de setembre, 2013. <http://muqawameh.wordpress.com/2013/09/14/translated-quota-discussion-paper-on-local-councils-in-syriaquot-by-the-martyr-and-comrade-omar-aziz/>

2. Aquestes i d'altres iniciatives es recullen a: Leila Shrooms. "The struggle continues: Syrias's grass-roots civil opposition". A Tahrir-ICN. 16 de setembre, 2013. Accés 16 d'octubre 2013 <https://tahriricn.wordpress.com/2013/09/16/syria-the-struggle-continues-syrias-grass-roots-civil-opposition/#more-1297>

3. Web oficial de LCCSy i documents sobre la seva visió política <http://www.lccsyria.org/2322>

4. Mapa interactiu de la noviolència a Síria, creat per Omar alAssil i el Moviment Sirià per la Noviolència: http://www.alharak.org/nonviolence_map/en/

5. Shrooms, 2013.

6. Director dels Estudis d'Orient Mitjà a la Universitat de Sant Francisco <http://www.yesmagazine.org/peace-justice/syria-six-alternatives-to-military-strikes>

7. Mohja Kahf. Then and Now: The Syrian Revolution to Date. Informe Especial per Friends for a Nonviolent World. 28 de febrer, 2013.

RECOMANEM

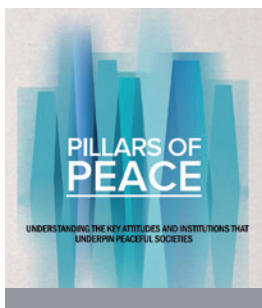
My name is Jody Williams

Jody Williams és una figura fascinant. Ho és per a qualsevol activista per la pau i els drets humans, però encara ho és més per als que hem estudiat amb una certa profunditat campanyes de desarmament com la de les mines antipersones. Hi hem coincidit en diverses trobades, sobretot en l'època de la negociació del tractat de prohibició de les municions de dispersió. I com poden confirmar d'altres activistes i diplomàtics, és una persona que deixa empremta.

I així es reflecteix a la seva autobiografia. Escrita per a un públic nord-americà, aquesta noia de Vermont amb un carisma extraordinari aprofundeix de nou en una autocrítica que va començar a Banning Landmines: Disarmament, Citizen Diplomacy, and Human Security. Pel que fa als intrínquils de la campanya, és cert que ja els havia explicat a d'altres llocs, però mai amb tant de detall. En aquest sentit, l'autora s'autodefineix com el poli dolent per explicar el seu rol durant les negociacions que van conduir a la prohibició de les mines antipersona.

Des d'una perspectiva sincera i des d'una certa maduresa, recorda anècdotes lligades a la seva forta personalitat, quant a desacords o discussions també en l'àmbit més íntim. I és que el que realment és nou en aquest nou llibre és tota una part personal, incloent-hi les seves històries amoroses, probablement menys rellevants per al lector interessat en els aspectes de la diplomàcia de la societat civil, on Jody Williams és una figura cabdal. En aquest sentit, hi podem trobar útils reflexions en primera persona sobre el lideratge i les diverses formes de liderar.

Potser, l'aspecte més curiós de la seva vida sigui el fet que fins als darrers anys d'universitat, la consciència política de Jody Williams era pràcticament inexistent; i va ser la universitat de la vida, a partir d'una curiositat per saber com funciona el món fora del comú, el que la portaria a convertir-se en una de les 100 dones més influents del món. En definitiva, qualsevol de nosaltres pot arribar a ser una activista que guanyi el Premi Nobel per la Pau. O, com a mínim, això és el que es desprèn d'aquesta autobiografia. X.A.

The Pillars of Peace

Quins factors fan que una societat sigui més pacífica que una altra? Com es mesuren els nivells de pau positiva? L'Institute for Economics and Peace ha publicat recentment l'informe 'The Pillars of Peace', que defineix precisament les estructures necessàries per a construir una societat pacífica, entenent la pau com un estadi de justícia social més enllà de l'absència de violència.

Són aquests 8 pilars, 8 elements interdependents que creen un clima propici per a la pau: un govern que funcioni bé (efectiu i proper als ciutadans), un bon ambient de treball, una distribució equitativa dels recursos, l'acceptació dels drets dels altres, una bona relació amb els veïns (individus, comunitats i estats), la lliure circulació d'informació, un alt nivell de capital humà, uns nivells de corrupció baixos.

L'estudi demostra com cadascun d'aquests factors té impacte sobre la resta, són interdependents, de manera que la fortalesa o la fragilitat de cadascun d'ells farà que la resta siguin, alhora, més o menys forts. Per exemple, és indubtable que els nivells de corrupció d'una societat estan plenament lligats al bon funcionament del govern i a la lliure circulació d'informació.

La investigació també demostra la relació entre la resiliència – la capacitat humana d'assumir situacions límits i adaptar-s'hi- i la pau. Així, es pot afirmar que els països amb uns nivells més alts de pau tendeixen a superar més fàcilment xocs externs, ja siguin econòmics, geopolítics o desastres naturals. I en tenim dos exemples recents: la recuperació del Japó després del tsunami de 2011 i la recuperació d'Islàndia després de la crisi financera. E.R.

<http://www.visionofhumanity.org/sites/default/files/Pillars%20of%20Peace%20Report%20IEP.pdf>

Parliamentarians for Global Action- Acción Mundial de Parlamentarios

Parlamentaris per una Acció Global (PGA) (www.pgaction.org/home.html) és una associació sense ànim de lucre, establerta el 1978, i que inclou més de 1000 parlamentaris escollits a més de 130 països. Inicialment el seu objectiu principal era la lluita pel desarmament nuclear, tanmateix amb el temps ha anat eixamplant aquest objectius tot incloent la promoció de la pau, la democràcia, l'estat de dret, els drets humans, l'equitat de gènere. Per aconseguir-los tracten d'informar i mobilitzar als parlamentaris i així avançar en la seva consecució.

D'entre els seus programes podem destacar el de "Dret Internacional i Drets Humans" i el de "Pau i Democràcia". En el marc d'aquest darrer programa el PGA va iniciar al 2013 una campanya global per la ratificació del Tractat de Comerç d'Armes. La campanya compta amb un important nombre de materials tot incloent una "caixa d'eines" per tal que els parlamentaris puguin promoure la signatura del tractat. Cal remarcar que el document també inclou un redactat del tractat amb comentaris sobre quina hauria de ser la funció del parlamentari, article per article, per una correcta implementació, derivant així en una eina parlamentària molt útil. Malauradament d'entre els 44 parlamentaris que formen part activa d'aquesta campanya no hi ha cap de l'estat espanyol.

Abans d'acabar l'any al desembre l'associació portarà a terme el seu 35é Fòrum Anual, la temàtica del qual serà "Construint una pau estable i duradora: el paper dels parlamentaris en el suport als processos de pau" i tindrà lloc a Bogotà (Colòmbia).

Global conflict trends

El Center for Systemic Peace (www.systemicpeace.org), fundat al 1997, és un centre de recerca sobre la violència política. El CSP dona suport a la recerca quantitativa en àrees relacionades amb la violència. El centre realitza estudis sobre les tendències generals tant a nivell global, regional i estatal. En el marc de les seves activitats, s'inclou el Global Conflict Trends (www.systemicpeace.org/conflict.htm), una iniciativa que pretén examinar des d'una perspectiva sistemàtica el grau general de la pau al món.

La seva perspectiva de pau inclou aspectes com la distribució dels ingressos, el volum de conflictes armats (intraestats i interestats), el nombre d'estats que participen en accions bèl·liques, el nombre de morts per violència política, el nombre de refugiats i desplaçats interns, tipus de règim en relació al ingressos, morts per actes terroristes i fragilitat estatal. Totes aquestes estadístiques intenten recollir dades des de mitjans del segle passat fins a l'actualitat. A més dels gràfics recullen la informació és possible accedir a les dades que donen lloc al gràfic i les especificitats tècniques que s'han emprat en recollir les dades. Tota aquesta informació està disponible al web.

De manera molt sintètica ofereixen també algunes de les claus respecte de la conflictivitat actual. Així destaquen, entre d'altres els efectes de la propagació de la violència armada als països veïns o la importància del control de mercats negres (narcotràfic, diamants) en un procés de privatització de la guerra.

ACTUALITAT

NOTÍCIES DEL MÓN

Els EUA signen el Tractat de Comerç d'Armes i avancem cap a l'entrada en vigor

L'aprovació del Tractat de Comerç d'Armes (TCA) es va realitzar a l'Assemblea General de ONU mitjançant votació. Des d'aleshores hem arribat fins a les 114 signatures, tot incloent el més gran exportador d'armes, els EUA, que ho van fer el passat 25 de setembre. El nombre de països que han ratificat és més petit, tant sols 8 (Mèxic, Nigèria, Costa Rica, Islàndia, Guyana, Trinidad i Tobago, Granada i Antigua i Barbuda). Es preveu que si es continua amb el calendari de ratificacions actualment en marxa (hi ha un bon nombre en procés) al llarg de 2014 podrem anunciar l'entrada en vigor del Tractat (que serà 90 dies després de la cinquantesena ratificació).

El cert és que procediment per l'entrada en vigor de nova legislació internacional és lent. La premissa evident és que els països han de posar-se d'acord en l'aprovació d'un nou tractat. La gran diversitat dels països (mida, desenvolupament, població, cultura, geografia, percepcions, in-

teressos....) fa que posar d'acord a una majoria d'ells sigui una tasca colossal, més encara quan en moltes ocasions els països s'autoexigeixen aconseguir unanimitat favorable al text. El nou tractat sempre inclou quins son els requisits per la seva entrada en vigor, normalment un nombre de països signants i d'altres que l'hagin ratificat. Després de la seva signatura, un acció amb pocs efectes jurídics, els països han de realitzar el procés de ratificació. La ratificació d'un tractat comporta la seva incorporació a l'ordenament jurídic del país, i per fer-ho, ha de complir amb els tràmits parlamentaris, que òbviament no son ràpids.

D'altra banda, com ja sabeu, podeu trobar, notícies, articles, enllaços i molta més informació a l'apartat web de l'ICIP dedicat al Tractat.

Continua el procés de pau a Colòmbia

Un nou cicle de negociacions va començar a L'Havana el passat 23 d'octubre entre les FARC i el Govern de Colòmbia. Les converses de pau s'iniciaren a Oslo al novembre de l'any passat i continuaren a L'Havana un mes després. L'objectiu és posar fi a un conflicte armat que fa més de 50 anys que es va iniciar i el qual inclou tràfic de drogues, segrestos i terrorisme.

Les converses de pau es basen en una agenda de sis punts: reforma del sòl rural, participació política de les FARC, desarmament de les guerrilles, tràfic de drogues, drets de les víctimes del conflicte i implementació d'un tractat de pau. Al maig es va aconseguir un acord en el primer punt, del qual només se sap que es centra en el petit productor i en la creació d'un Fondo de Tierras para la Paz encarregat de la redistribució de terres entre aquells habitants rurals que no en tenen, o que no en disposen de suficients, per a poder-hi treballar.

El nou cicle de converses té un objectiu clar, i és el d'aconseguir un acord en el segon punt, el de la participació política, per al qual les FARC han presentat una llista de 99 propostes. Des del maig, però, els diàlegs s'han estancat i poden veure's afectats per les eleccions legislatives i presidencials de l'any 2014. Al respecte, el president Santos assegura que prioritza el procés de pau a la seva reelecció i les FARC estan disposades a acceptar una pausa en les negociacions mentre durin les eleccions.

L'últim intent de negociar la pau va ocórrer entre el 1999 i el 2002, en un procés caracteritzat per un alto en foc en vigència i la designació d'una àrea desmilitaritzada per a les FARC com a condicions prèvies. El procés va finalitzar de forma abrupta, ja que es va acusar les FARC d'importar armes a la zona desmilitaritzada, i forces rebels van segrestar un avió, elsenador Jorge Gechem i la candidata presidencial Ingrid Betancourt.

En l'actual procés, però, no s'ha decretat cap alto al foc i, per tant, l'exèrcit segueix realitzant les seves accions en contra de la guerrilla. Les FARC s'han compromès a no dur a terme segrestos, però no renuncien a la resta de les seves activitats. La bona voluntat en el procés queda demostrada en la continuïtat de les negociacions, inclús despès que l'exèrcit matés el líder de les FARC que va iniciar aquest procés.

Les negociacions de pau han estat útils en el passat. La guerrilla M19 va ser desmobilitzada l'any 1990 gràcies després d'una negociació. Des de l'acord, antics membres de la guerrilla M19 han aconseguit participar en l'elaboració de la nova constitució i presentar-se a eleccions, i han arribat a guanyar l'alcaldia de Bogotà, el segon càrrec electe més important del país.

Reconeixements de Pau del 2013

Els guardons de pau no sempre generen el consens. El premi Nobel de l'any passat, atorgat a la Unió Europea, va generar una resposta mixta a una època de crisi política i social pel continent, i el guanyador del 2009, Barack Obama, va rebre crítiques per moltes organitzacions i personatges públics per estar involucrat en guerres a l'hora de rebre'l. Tot i això, les respostes han sigut més positives als reconeixements d'enguany, uns premis que reflexionen la dura realitat dels conflictes al orient mitjà.

S'ha atorgat el premi Nobel d'enguany a l'Organització per a la Prohibició de les Armes Químiques (OPAQ), una organització intergovernamental que té com objectiu verificar el Convençió sobre Armes Químiques i treballar a eliminar les arsenals on encara existeixen. El comitè noruec ha reconegut els objectius de l'organització i els seus esforços en arribar a un acord per desactivar les armes sirianes, que van ser utilitzades pel govern de Baixar Al Assad contra la població civil del país.

El premi Sakharov, atorgat pel Parlament Europeu, ha tingut un doble significat aquest any. La guanyadora del premi, la jove paquistanesa Malala Yousafzai, va ser víctima l'any passat de la violència talibana per haver fet campanya a favor dels drets de les dones a l'educació a la Vall del Swat, on el Talibà ha prohibit l'accés a l'educació per a les noies. Tot i que va rebre dos trets al coll i a la mà, aquesta jove encara lluita perquè les dones puguin accedir a la educació sense por d'amenaques per la part del Talibà. És més, a la cerimònia d'enguany estava present l'activista i la política birmana Aung San Suu Kyi, que no va poder rebre el seu premi al 1990 per haver estat sota vigilància del regim birmà.

NOTÍCIES DE L'ICIP

Jovan Divjak, Premi ICIP Constructors de Pau 2013

La Junta de Govern de l'ICIP ha decidit de manera unànime concedir el Premi ICIP Constructors de Pau 2013 a Jovan Divjak, "pel seu coratge, com a militar, en desobeir les ordres de l'Exèrcit Popular Iugoslau i defensar Sarajevo durant el setge de la Guerra dels Balcans, i posteriorment, per la seva dilatada tasca cívica, amb diverses iniciatives a favor de les víctimes de la guerra".

El Premi ICIP Constructors de Pau té caràcter anual i consisteix en un reconeixement públic, una escultura creada pel Premi Nobel de la Pau, artista i activista Adolfo Pérez Esquivel, anomenada Porta del Sol, i una dotació econòmica de 4.000 euros. El lliurament del guardó tindrà lloc al Parlament de Catalunya, el primer trimestre del 2014, en un acte que comptarà amb la presència del guardonat.

Declaració de l'ICIP amb motiu del Dia Internacional de la Pau

Coincidint amb la celebració del Dia Internacional de la Pau, el 21 de setembre, l'ICIP ha fet públic com cada any la seva declaració institucional, el text que marca les prioritats de l'Institut de cara als propers mesos. Amb el lema 'Educar per la pau, construir la pau', la declaració posa l'èmfasi en l'educació com a via per a construir la pau: "Educar per a la pau i construir la pau són dos elements indistingibles. Ambdues feines signifiquen treballar a molt llarg termini, generar empatia, modelar conviccions de pau i de democràcia, interioritzar procediments, alterar en sentit positiu algunes pràctiques culturals molt arrelades".

Amb aquesta declaració, l'ICIP es compromet a situar l'educació per a la pau en el centre de les seves activitats de cara al curs que encetem, mitjançant noves publicacions, l'organització d'un seminari i també a través del projecte conjunt amb el PRIO noruec sobre sobirania imaginada.

Obertes les inscripcions per la nova edició del Grup de Lectura

L'àrea de Formació i Difusió de l'ICIP posa en marxa aquesta tardor un nou Grup de Lectura i Reflexió que girarà entorn al llibre Sobre la violència, de Hannah Arendt, editat per l'ICIP i Angle Editorial dins la col·lecció 'Clàssics de la pau i la noviolència'.

El Grup estarà coordinat per Vicent Martínez Guzmán, doctor en filosofia, director honorífic de la Càtedra UNESCO de Filosofia per la Pau i promotor de programes d'Estudis per la Pau i el Desenvolupament a diverses universitats. Constarà de quatre sessions (els dies 12, 19 i 26 de novembre, i 3 desembre) i tindrà lloc a la seu social de l'ICIP (Gran Via 658 baixos, Barcelona), de 18:00 a 20:00 hores.

El Grup de Lectura està obert a tothom, fins a esgotament de places, i la complexitat dels debats la marcaran els mateixos participants. Les persones interessades en inscriure's poden contactar amb l'ICIP a través del correu activitats.icip@gencat.cat o bé el telèfon 93 554 42 86.

L'ICIP difon les revistes del moviment per la pau en format digital

L'ICIP ha portat a terme la digitalització de les revistes més emblemàtiques editades per entitats i associacions del moviment per la pau català, amb l'objectiu de difondre uns fons poc coneguts i bastant difícils de localitzar, atès el seu caràcter especial -sovint allunyat de les cadenes editorials habituals- i la seva dispersió pel territori català.

El projecte ha estat possible gràcies a la col·laboració amb la Biblioteca de Catalunya, que impulsa el projecte de digitalització del patrimoni hemerogràfic català, que rep el nom d'Arxiu de Revistes Catalanes Antiques (ARCA).

En una primera fase del projecte, s'ha seleccionat un llistat de les revistes més significatives de l'època per tal de localitzar-ne les col·leccions completes, digitalitzar-les i fer-les de consulta pública. Es tracta de les següents publicacions: Diari de la pau, En peu de pau, En pie de paz, Mocador, La pau: diari de la pau, Pax i La puça i el general. Trobareu tots els enllaços al web de l'ICIP (www.icip.cat)

L'ICIP presenta el projecte "Càpsules de pau"

El projecte "Càpsules de pau" és una coproducció de l'ICIP i el Col·lectiu Contrast que vol mostrar la diversitat de visions i expectatives que es projecten sobre la paraula Pau. Persones d'arreu del món responen a la pregunta: Què és per tu la pau? posant-la en relació amb l'experiència viscuda en països en conflicte o amb el seu compromís contra la guerra i amb la construcció de la pau.

Partint d'un primer vídeo de presentació, el 21 de setembre de 2013 s'inicia la publicació d'una càpsula de pau setmanal al web de l'ICIP. Les 52 càpsules publicades al llarg d'un any quedaran recopilades en aquest espai web i al canal YouTube de l'ICIP.

La Revista Per la Pau / Peace in Progress es renova

La Revista Per la Pau / Peace in Progress encetarà una nova etapa a partir de l'any que ve, amb un disseny i uns continguts renovats. Els canvis es plasmaran a partir del proper número, que sortirà el gener de 2014 i estarà dedicat als 'drones', els vehicles aeris no tripulats. L'objectiu de la renovació és oferir una revista més atractiva visualment, de fàcil lectura, més connectada amb les xarxes socials i destinada a un públic més ampli.

Rafael Grasa, President de l'ICIP
Tica Font, Directora de l'ICIP
Pablo Aguiar, Antoni Pigrau,
Coordinadors del número
Guifré Miquel, Coordinador de la revista electrònica
Disseny/Maquetació: ComCom

Han participat en aquest número:
Pablo Aguiar, Javier Alcalde, Christophe Barbey, Blanca Camps-Febrer, Pablo Fajardo, Rafael Grasa, Martí Grau, Emyr Gruffydd, Ferran Izquierdo, Joan Martínez Allier, Jordi Noé, Edwin Novoa Alvarez, Jordi Palou, Antoni Pigrau, Eugènia Riera